

בארה של תורה

פשט עיון ודרש בפרשת השבוע ופניני השקפה לקח ומוסר

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' -9744220-08

דוא"ל:

rg5740@gmail.com

גליון 199 סבת תשע"ז

העלון מוקדש לעילוי נשמת ר' יוסף בן דוד וציונה ז"ל ע"י בנו ר' יאיר שלומי הי"ו

פרשת שמות

חמשת השבטים שלא נשתעבדו במצרים

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" (א, א)

בספר שפתי כהן על התורה העיר, שבכל ספר בראשית נאמר "מצרימה" ולא "מצרים" נחון מהפס' "ובני חם כוש ומצרים" (י, ו) שהוא שם איש, וכן נאמר כאן בתחילת הפרשה, אך מן הפסוק "ויעבידו מצרים" ואילך נאמר "מצרים".

וביאר, שלפני שהתחיל השעבוד היתה מצרים פתוחה, וכל מי מישאל שהיה רוצה לצאת מחוצה לה, היה יכול לעשות כן, וכנגד תקופה זו נאמר "מצרימה" - מ' פתוחה בראש ו' פתוחה בסוף. אך לאחר שהתחיל השעבוד נאמר "מצרים", מ' פתוחה בראש ו' סתומה בסוף, להורות שהיתה מצרים סתומה וחתומה ולא היה יכולים לברוח ולצאת ממנה. וכן פירש"י בפר' יתרו (שמות יח, ט) "עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא" [1].

ברם בספר מעשה ה' (פל"ה) לרבי אלעזר אשכנזי אב"ד קראקא מבואר שכבר בימי יעקב לא היה עבד יכול לצאת ממצרים, ולכן מכרו האחים את יוסף דוקא ליורדים למצרים כדי שיוסף לא יצא משם לעולם.

ב. ובשפתי כהן הוסיף, שמצרים היתה סתומה ומסוגרת בכל מיני כישופים. שעשרה פתחים היו לה, ועשו בכל שער דמות בעל חיים מהמינים המצויים במצרים, באחד דמות סוס, ובשני חמור, וכלב ואריה ועוד. ועל ידי כישוף עשו שכשהיה עבד יוצא באחד הפתחים, מיד היתה צורת אותה חיה צועקת וקולה נשמע, וכן כל החיות שמאותו המין שהיו במצרים היו צועקות, ועל ידי כן ידעו מאיזה פתח ברח ורדפו אחריו.

ולכן ביציאת מצרים נצטוו ישראל לצאת דוקא דרך שער הכלבים, שהם מצויים יותר מכל בעלי החיים והם עזי נפש, ומצד טבעם היו צריכים לצעוק ולנבוח. ונעשה נס לישראל, וכמו שנאמר (יא, ז) "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו", כדי לפרסם נפלאות השי"ת, ולהודיע שכל הכוחות ברשותו וכל מה שעשו מצרים לא הועיל לבטל רצונו ית'.

ג. ויש להקשות, שאם מצרים היתה מסוגרת על ידי כשפים ולא היה עבד יכול לברוח ממנה כיצד יכלו בני שבט אפרים לצאת ממצרים לפני זמן הגאולה? ונכמבואר בסנהדרין (צב, ב) שיצאו לפי שטעו בחשבון הקץ, והרגום פלישתים]. ובמעם לויעז (שמות יד, ב) תירץ, שמצרים לא שיעבדו את שבטי אפרים ומנשה מפני כבודו של יוסף, ורק מי שנשתעבד לא היה יכול לצאת ממצרים [וכן מצינו שבט לוי לא נשתעבד, ובמשך חכמה (שמות ו, יג) כתב שגם שבט ראובן ושמעון לא נשתעבדו, ומצרים מכרו להם רבים מבני ישראל לעבדים].

ראש הישיבה נפטר ולמחרת נשלח מן השמים למסור שיעור מיוחד בישיבה בהלכות דרך ארץ

"וירא בסבלותם" (ב, יא)

פירש"י שנתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. ובמדרש (שמו"ר א, כז) אמרו ש"היה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד. אמר הקב"ה אתה הנחת

עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אכזרי, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך".

והנה כבר אז היה משה גדול בתורה, וכפי שכתב בשפתי כהן על התורה, שעודו בבית אמו טרם שנגמל היה בא מלאך ומלמדו את כל התורה ואף את השם המפורש. אולם דוקא המידות התרומיות שלו הם שיוכחו למצוא חן בעיני ה' ולבחור בו לגאול את ישראל וליתן להם את התורה הקד'. ללמדך ש"דרך ארץ קדמה לתורה", ושלימות מידותיו, כמו גם הענוה היתירה שנצטיין בה מכל אדם, הכשירו אותו לקבל תורה מסיני.

ב. והכרח הוא שישתדל האדם לעבוד על מידותיו לפני שילמד תורה, ולא יסמוך ש"תורתו ותיקונו יבואו כאחד", כי כפי שביאר הגר"א (מעלות התורה), מי שמידותיו מקולקלות התורה תחוק ביתר שאת את מידותיו הרעות, ולכן אמרו (שבת פח, ב) "למשמאילים בה סמא דמותא", כי לכאורה מדוע תהא התורה סם המות עבורם, ואם לא תועיל לפחות לא תזיק להם? אלא שהתורה נמשלה למטר שמגדל צמחים ועשבים טובים, אך מגדל גם עשבים ורעים, והכל תלוי בשרש הדבר אם טוב או רע הוא, ולכן מי שהגון התורה מחזקת את מידותיו הטובות, אך מי שמידותיו פגומות ואינו עמל לתקנם התורה תגרום לו למידות גרועות עוד יותר.

ומסופר על הגאון רבי ישעיה פיק בעל מסורת הש"ס שהיה ראש ישיבה בברלין והעמיד תלמידים הרבה. ובהגיע עתו נפטר לבית עולמו וקברוהו בבכי ובמספד רב. ולמחרת המשיכו בני הישיבה להגות בתלמודם, וכשהגיעה השעה שבה היה ר' ישעיה מוסר את שיעורו בקביעות, הבחין אחד התלמידים שבחרר השיעורים ניצב לא אחר מאשר ראש הישיבה שנפטר ונקבר אמש. הרב ביקש מהתלמיד לכנס את כל בני הישיבה וכשהתקבצו כולם פתח ואמר להם "אתמול לאחר פטירתי דנו אותי בבית דין של מעלה, ופסקו שמגיע לי מקום נבחר בגן עדן, ברם היה עלי קטרוג שכראש ישיבה חייבתי את תלמידי לתורה אך לא הטמעתי בהם ומידות טובות ודרך ארץ שקדמה לתורה. ובגלל חורתי הסכימו הדיינים להעניק לי שעה אחת שבה אבוא לישיבה ואלמד אתכם ענין זה".

ואז החל הרב ללמד על חובתו של האדם לסגל לעצמו מידות טובות ודרך ארץ ולעבוד על עצמו לבל יפגעו ממנו הבריות, ובדיוק לאחר שעה נסתלק לפתע פתאום. התלמידים הנדהמים הפנימו את דברי רבם וקיבלו על עצמם ביתר שאת ענין זה של עבודת המידות ודרך ארץ.

החם שהציל את חתנו משריפה, והחתן שהציל את כלתו שטבעה במים

"ויורא משה לשבת את האיש ויתן את ציפורתו בתו למשה" (ב, כא)

כתב הגאון רבי יוסף צבי סלנט בספר באר יוסף, "כשנעמיק בענין נראה פלאות איך שהיה היוווג הזה מתאים ומכוון מכמה צדדים. שהנה משה עמד להריגה כשהיה ילד, כשישב בחיקו של פרעה ונטל הכתר מעל ראשו של פרעה ונתנו על ראשו, ויועצי המלך החרטומים אמרו שזה מורה שכשיגדל יקום על המלך וימרוד בו, וביקשו לשרפו, ורק יתרו שהיה מיועצי המלך אמר לבוחנו אם עשה כן מדעת על ידי שיעמידו לפניו קערה עם זהובים וקערה עם גחלים לוחשות לראות במה יבחר, וכדברי המדרש הידועים. ונמצא שבעצת יתרו ניצול משה ממות.

מתילדה מוזל בת רבקה ע"ה
זכריה בן זהרה ויהיא ציוני ז"ל
ישראל בן מאיר דב ז"ל ע"י ויינבך

חיים בן צאלח והדי"ה עברי ז"ל
ימנה בת סעדה אלפסי ע"ה
רחל בת חיים שרעבי ע"ה

לעיני ר' בנימין בן סלחה ז"ל + סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל + נאוה בת תאגה ע"ה
אהרן בן יהיא ז"ל + רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

ההתעלות שלך, ואדרבה "שם" תהא קבורתכם, שיקברו ויעלמו מדרגותיך והתעלותך כי זה לא הייעוד ולא המקום שלך.

ג. ובספר "רבי ועלוועל" (עמ' 325) מסופר על הגאון הצדיק רבי זאב אידלמן [נתלמיד הברכת שמואל], שפעם בהיותו באמריקה פנה אליו רב בית הכנסת שהתפללו בו נוסח ספרד וידע שרבי זאב איננו חסיד, ודיבר עמו על כך שנוסח ספרד יותר גבוה בשמים. ענה לו רבי זאב "מי אמר שאני צריך להיות יותר גבוה? אם שמו אותי פה כנראה שזה מקומי!".

כשסיפר זאת רבי זאב הוסיף שכעין זה מסופר על רבי נפתלי אמסטרדם שנתבסם בפורים ואמר לרבו הגאון רבי ישראל סלנטר "אילו היה לי הראש של הגר"א, והלב של בעל יסוד ושורש העבודה, והמידות של הרבי, הייתי יכול לעבוד את ה'". ענה לו רבי ישראל "נפתלי נפתלי, עם הראש שלך והלב שלך והמידות שלך אתה צריך לעבוד את ה'".

ללמדך שהקב"ה לא דורש ממך להיות מישוהו אחר אלא להיות אתה, ולנצל את הכלים האישיים שהעניק לך.

"וכי יש תקלה בפס הייצור אצל השי"ת?"

"כבוד פה וכבוד לשון אנכי וגו', מי שם פה לאדם או מי ישום אילם או חרש או עיוור הלא אנכי ה', ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך" (שמות ד, י-יב).

פירש"י "מי שם פה וגו'- מי לימדך לדבר כשהיית נידון לפני פרעה על המצרי. או מי ישום אילם- מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך, ואת משרתי חרשים, שלא שמעו בצוותו עליך וכו'. הלא אנכי- ששמי ה' עשיתי כל זאת".

והקשה המהרי"ל דיסקין, שהרי משה טען שאין הוא איש דברים ואינו יכול לדבר בפני פרעה, ואם כן מה פשר תשובת ה' שהוא עשה זאת שמושה יהיה כבוד פה, והרי אדרבה היה לו לרפאותו. ועוד הקשה, מהו הלשון "מי ישום אילם או חרש או עיוור", והרי כל אלו הם העדר וחסרון ומה שייך בהם לשון שימה.

ותירץ שדומה הדבר לסוחר גדול ועשיר שהיה לו משולח אחד שהיה שולחו לקנות סחורה עבורו. ופעם אחת בימי החורף כשהיה קור גדול ביקש ממנו המשולח שישאל לו מעיל חורף כדי שלא יסבול מהקור בנסיעתו. וביקש כן ביודעו שאם ישאל לו הסוחר מעיל בודאי שלא יבקשנו בחזרה, וכך ישאר המעיל אצלו. וכן גם משה רבינו רצה לנצל את ההזדמנות שהקב"ה מבקש לשולחו לפרעה כדי שיתרפא מגמגומו, ולכן ביקש שה' ירפאותו עתה כדי שיוכל לדבר כהוגן עם פרעה, וסבר בלבו שלאחר שיתרפא ימשיך לדבר כרגיל ולא ישיב ה' את גמגומו.

אך הקב"ה שידע את כונתו אמר לו, וכי סבור אתה שאדם שמגמגם או עיוור וחרש או כל מום אחר הוא תוצאה של "תקלה" וחסרון בפס הייצור של הנבראים? אין כן הדבר, אלא כל אדם שנברא בחסרון מום או שנפל בו מום במשך חייו הרי שרצון ה' בכך וזהו תכליתו ומה שטוב עבורו. ולכן שייך בזה לשון "שימה", כי מום אינו העדר וחסרון אלא אדרבה זוהי שלימותו, ואם לא היה בו מום היה זה חסרון עבורו לפי ייעודו. ואם כן מה לך משה כי תבקש לדבר ככל האדם, והרי הגמגום הוא המצב הטוב והמושלם ביותר עבורך. אלא שעתה כשתלך אל פרעה אעשה נס ואהיה עם פיך וכך תוכל לדבר כהוגן, אך לאחר מכן תחזור לגמגומך.

דברים אלו הם מפתח להסתכלות הנכונה והאמיתית לכל אדם באשר הוא על כל קורותיו והרפתאותיו. כי עלינו לזכור תמיד שהקב"ה הוא מושלם, וככזה מעשיו מושלמים ולא שייך בהם שום חסרון. וגם אם לעינינו נדמה הדבר כחסרון ומום, הרי שגישתנו מוטעית, והאמת היא שדוקא החסר הוא השלימות והטוב האמיתי.

ואמנם כנגד זה השיב משה ליתרו כגמולו, שכשבאו בנותיו להשקות את צאן אביהן הטביעו אותם הרועים במים, וכדברי המדרש שעל זה אמרו בנות יתרו "גם דלה דלה לנו", שמושה הוציא ודלה אותן מן המים. ונמצא שכמו שיתרו הציל את משה ממות כך גמל לו משה והציל את בנותיו ממות לחיים. ועל ידי עצתו של יתרו שהציל את משה ממות, זכה בחתן לבתו. וכמו כן על ידי שהציל משה את בנות יתרו זכה בכלה. וכן החתן משה והכלה ציפורה מקרה אחד היה לשניהם, שהיו נתונים בתוך המים, זה ביאורו וזו בתוך הבאר, ומן המים נימשו שניהם. ואלמלא אבי הכלה לא היה החתן בעולם, ואלמלא החתן לא היתה הכלה בעולם.

ובאמת מה שאנו רואים בעליל בכגון זיווג זה, כן יש להתבונן ולמצוא דברים נפלאים בכל הזיווגים והנישואין, דברים גלויים ודברים נסתרים שעל ידם מתאים האחד לשני, אלא שאין בנו כח העמקה וההיקף, וראייתנו מוגבלת מלראות איך לצרף המקרים והפרטים שעל ידם יתברר השיבות של זה אל זה וזו אל זה.

וזהו שנאמר "מה' אשה לאיש", כי לכאורה כל דבר קטן וגדול הוא בהשגחת ה' ולמה נקטו בייחוד ש"מה' אשה לאיש"? אלא שאף שהכל מהשמים בהשגחה פרטית ומיוחדת, מכל מקום לא תמיד בולטים לעין פרטי ההשגחה, אך בענין הזיווגים, אם נשים לב להתבונן על השתלשלות עניני הזיווגים, אז נראה בולט וניכר בחוש שרק יד ההשגחה העליונה פעלה כל זאת. וזהו בנין אב לכל עניני הזיווגים".

המשגיח אמר לבחור המתלבט "אם תעבור לשיבה אחרת, שם תהא קבורתכם..."

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא" (ג, ה)

פירש מרן החפץ חיים זצ"ל (מכתבי החפץ חיים עמ' 462), שכל אדם צריך לשאוף לעלות למדרגה גבוהה יותר מן המדרגה שעומד עליה עתה. אלא שפעמים רבות אומר האדם לעצמו שלפי ערך מצבו ויכולותיו אין לו סיכוי ואינו יכול להתעלות, ואם היו לו את הכשרון של פלוני והשכל של אלמוני היה יכול להיות גדול בתורה ולעשות חיל. אך טעות היא בידו, "כי המקום אשר אתה עומד", כלומר שדוקא המצב שבו הנך עומד עכשיו "אדמת קודש הוא", וה' הוא שהניחך במצב זה והעניק לך יכולות וכישורים התואמים לשליחותך בעולם הזה.

ועוד אמר החפץ חיים (שם עמ' 463) "אל יחשוב האדם אם הייתי בדור אחר ומצב אחר הייתי עובד ה', כי האדם דומה לאיש צבא שבאותו מקום ומשמר שנפקד לעמוד שם עומד, ואף אתה אם נשמתך נשלחה עתה בדורות אלה כן צריך להיות. וזה שכתוב אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת".

ב. ונראה שלכך רומז "של נעליך", כי הנעל מסמלת הליכה ומעבר ממקום למקום, וכך האדם אומר אם הייתי במקום ההוא, או אם היה כך וכך, הייתי עובד את ה' ותלמיד חכם. ועל כן "של נעליך!" סלק ממך מחשבות אלו, ודע "כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", דוקא המקום והמצב שאתה בו הוא הקדוש והטוב ביותר עבורך.

ומעשה בבחור ישיבה שרצה לעבור לשיבה אחרת בחושבו ששם ילמד טוב יותר. אך המשגיח אמר לו "שם תהא קבורתכם!". כלומר שאדם חושב כל הזמן על ה"שם", שם יהיה לי טוב, שם אלמד טוב יותר, שם אתעלה, וזו טעות, כי אם הקב"ה שם אותך כאן ולא שם, אז דוקא כאן תהא

שיחות חיזוק והשקפה מהרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, ובטל' 03-6171001 [הקש 1-1-2-48-1-1], ובשידור חי בקול הלשון. לקבלת העלון מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצוינים

בחסידי ה' עומדים אנו בעיצומה של בניית בית מקדש מעט שיהיה מגדל-אור של תורה תפילה וחסד בעיר רחובות ת"ו. אשרי מי שיזכה ויתקיים בו הפסוק "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב". באים אנו בקריאה של חיבה לאחינו בית ישראל לבוא וללוטל חלק בהקמת הבית, ברכישת: אולם בית המדרש, חדר לימודים, מטר בנין, לבנה ועוד. ניתן להנציח שם התורם על כל הבנין. לפרטים 08-9452903, 054-2637798

לע"נ שארל בן דונה מיארה ז"ל ♦ שלום בן תריה עקיבא ז"ל ♦ שלום רפאל בן עפיה ירימי ז"ל ♦ חנה בת ידידיה אהרון ע"ה

נתן דוד בן שלום ובררה ריזי ז"ל
שי בן שמואל ותמר רחמים ז"ל
שמחה בת מסעודה ע"ה ע"י שמילה

חסיבה בת עישה ע"ה ע"י גניש
יחיאל בן ימימה ושלום חיי ז"ל
משה בן אברהם כהן ז"ל

אסתר מהסולטן בת חנום רבין ע"ה
שרה בת ניסים שלום ע"ה
נג'מה כוכבה בת דוד שלום ע"ה